

Orbáncgyógymód a XVI. századból

2012 augusztus 10. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása Még nincs értékelve

Mérték

Manapság az orbánc súlyos, kellemetlen, de megfelel? kezelés mellett nem különösebben veszélyes betegség. Sokan már gyermekkorukban átesnek rajta. Egy, a b?r felületén él? baktérium, a Streptococcus pyogenes okozza, antibiotikummal és b?rnyugtatóval kezelik.

Négy–ötszáz évvel ezel?tt persze sokkal nagyobb veszedelmet jelentett, nem csoda, hogy régi orvosi feljegyzésekben igen változatos gyógymódokkal találkozhatunk. A kórkép leírása azonban többé-kevésbé pontos szokott lenni, csupán az anyarozs okozta súlyos mérgezéssel, a Szent Antal tüzével keverték össze olykor a hasonló tünetek miatt. E kis keveredés azonban nem befolyásolta a gyógyulást, mivel a javasolt kúrák egyik betegségre sem lehettek különösebb hatással.
„Az orbánc és az Szent Antal tüze, mindönik fölöttébb való égés, ki az testnek föls? részére öntetik ki, de nyilvánvaló és látható dagadása nincsen, és ahol vagyon, azt az részt sem föl nem dagasztja, sem el ki nem téríti, és az b?r alatt való húsban sem megyön oda be, de igön elterül, és semmi bizonyos kereksége nincsen. Valamely részben esik, azt er?sen rágja és égeti, az színe ugyan sárga szín? és vörös, kit ha nyomsz elfut és ismét odaj? helyére. Az fájdalma is nem nyilalló, sem fölöttébb forró” – írta az Ars medica cím?, XVI. század vége felé készített orvosi kézirat szerz?je, feltehet?leg Lencsés György (1530–1593) szertartásmester.

Többféle kúrát is javasolt a gyógyítására. Némelyik eljárás napjainkban kissé bizarrnak t?nik: „Fejér ebszart törj meg, szitálj meg, keverd öszve mézzel és er?s ecettel, azzal kenjed.” Az ecet nagyon gyakori, visszatér? hatóanyaga az orbáncra javallott recepteknek, de ismétl?dik még a tojás és a timsó is. Az egyik f?zet az Ars medica szerint például így készült: „Bolus Armenust [vasoxidot tartalmazó, Lemnosz szigetér?l származó agyag], temsót, gálickövet [rézszulfát] törj porrá, önts ecetöt és égetett bort reá, egy kicsiny faolajt is, tikmony fejérét is üss

bele, ezeköt öszvehabarjad és f?zd öszve kevéssé. Ennek az sarával kend be” – mármint a beteg b?rfelületet. Bizonyára elég fájdalmas volt ez a kúra.
Hasonló gyógymódot javasol az a XVII. század elején keletkezett orvosi kézirattöredék, amelyet ma az MTA kézirattárában ?riznek: „Borecettel timsót, temjént, Laurea baccát, két tikmonyát, ezeket mind egyben kell csinálni fazékban, jó er?sen kell f?zni, azzal kössed.”
Ezek után semmi meglepetést nem okoz, hogy Miklós presbiter valamikor a XVI. század els? felében egyik könyvének szennylapjára nagyon hasonló orbáncra való receptet jegyzett föl. A könyv a lengyelországi Bloniában született, XV. században élt poznani pap, Nicolaus de Blony Tractatus sacerdotalis cím? m?ve, amelyet számtalan kiadásban jelentettek meg az ezernégy–ezerötszázas években, s?t néhány igen szép kéziratos másolata is fennmaradt a papok számára íródott, a szentségek kiszolgáltatási módját részletez? munkának. Nicolaus de Blony, vagy ahogyan honfitársai nevezik, Mikolaja z Blonia m?veit, a Tractatust, valamint szentbeszédeit leggyakrabban Strassburgban nyomtatták ki híres-neves és kevésbé ismert ?snyomdászok. Kés?bb aztán megjelent Zaragozában, Burgosban és Európa számtalan egyéb városában is a Tractatus, hiszen jól használható könyv volt. Példányunkat az ifjabb Martin Flach nyomtatta Strassburgban 1503-ban. Néhány elmosódott tollfirkán, a tulajdonos nevén és az orbáncrecepten kívül egyéb bejegyzés nincs a könyvben, amely egy – vélhet?leg gyöngyösi – t?zvész alkalmával kissé megrongálódott. Pontos évszám tehát nem áll rendelkezésre arra vonatkozóan, mikor készülhetett a feljegyzés, de némi eligazítást szerencsére nyújt az íráskép és a helyesírás. Mindezek alapján úgy t?nik, a Tractatus sacerdotalis e példányában található felsorolás közel egykorú lehet a fent idézett receptekkel, és bizonyára ez lehet a hasonlóság oka is. Valószín?leg az ezerötszázas évek Magyarországán igen sok orvos javasolhatott az alábbiakhoz hasonló f?zetet: „Orbanchrol.

Eghy ferton [a ferton súlymérték, a XVI. század közepén a budai ferton 7,63 dkg] görögh feyt [valószín?leg görögf?], eghy ferton gelyt [gelét = ólom-oxid], tymso [timsó], keth nehezek [nehezék = súlymérték; a budai nehezék a XVI. század közepén 3,82 dkg], fel fonth fa olaja [olívaolaj], temyen [tömjén], negyh nehezek eczeth es eczetbor, neghy tykmon zeky [tikmonyszéke a tyúktojás csírája].” Néhány sorral lejjebb még egy hatóanyag szerepel: „veres hagyma”.
Sajnos nem derül ki a felsorolásból, milyen eljárással kell elegyíteni a recept összetev?it, de tulajdonképpen ez már nem is olyan fontos. Valószín?leg nem volt fájdalommentes a fenti kúra sem, de talán kevesebb szenvedést okozott, mint az egyik népi hiedelem, amely úgy tartotta, hogy „t?zre t?z kell”, ezért vassal és kovával szikrát hánytak a beteg b?rfelületre. Hasonló logikája volt a korai homeopátiás kezeléseknek is: Argenti Döme a XIX. század végén belladonnát, vagyis nadragulyát javasolt az orbáncos újszülötteknek adni, nyilván abból a megfontolásból következ?en, hogy a nadragulya okozta mérgezés tünetei hasonlók az orbáncéihoz. Érdekes, hogy a szerz? szerint az eredmény „a legtöbb esetben megfelelend a várakozásnak”.
Inkább ne próbáljuk ki se a szikrahányást, se a nadragulyát, se Miklós presbiter négyszázötven esztend?s javaslatát, hanem maradjunk az antibiotikumoknál.

Fáy Zoltán, mno.hu

Ajánló